

ВЗАЄМОДІЯ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ «ВИЩИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД – ЗАГАЛЬНООСВІТНЯ ШКОЛА»

Бурова Е.В.

Донбаський державний педагогічний університет

У статті проаналізовано наукові погляди на взаємодію теорії та практики в освітньому просторі. Автор акцентував увагу на значенні теорії та практики у процесі взаємодії учасників навчально-виховного процесу. Виокремлено напрями та функції щодо забезпечення ефективності взаємодії «вищий педагогічний навчальний заклад – загальноосвітня школа». Наголошено на важливості взаємодії педагогічної науки і шкільної практики.

Ключові слова: взаємодія теорії та практики, педагогічна наука, шкільна практика.

Постановка проблеми. Теорія та практика має давній історичний зв'язок між собою, який був спрямований на підвищення рівня окремих педагогічних проблем, покращення методів дослідження, організації педагогічної практики, подальшого підвищення теоретичного рівня навчання та впливу на практичну діяльність. Під час навчання студентів у вищих педагогічних навчальних закладах простежено значну різницю між теоретичними знаннями спеціалістів і практичним використанням цих умінь і навичок у загальноосвітній школі. Для вищої школи впровадження нових навчально-педагогічних розробок визначало єдність теорії та практики, що дозволяло, використовуючи досягнення психологічної, педагогічної, історичної та філософської науки удосконалювати навчально-виховний процес.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема взаємодії теорії та практики була в центрі уваги багатьох учених і діячів освіти. Серед праць давніх часів особливо цікава в ретроспективному плані є педагогічна спадщина Я. Коменського, С. Міропольського, Й. Песталоцці, К. Ушинського.

У контексті дослідження ролі теорії і практики у формуванні майбутніх фахівців присвячені роботи (А. Арсеньєв, М. Гончаров, С. Шацький, А. Макаренко, М. Прокоф'єв, В. Сухомлинський та ін.).

У зв'язку з актуальністю проблеми педагогічної теорії і практики у процесі взаємодії вищого педагогічного навчального закладу та загальноосвітньої школи привертають увагу роботи (Ю. Бабанський, Л. Байбородова, С. Годник, О. Гончар, М. Гриньова, А. Добрович, В. Журавльов, М. Кухарєв, Б. Лихачов та ін.).

Метою статті є з'ясувати важливість взаємодії теорії й практики в освітньому просторі «ВПНЗ – ЗОШ» у науково-педагогічній та практичній діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Значимо, що проблемі взаємодії теорії та практики приділяли увагу не лише педагоги-практики, але й науковці. Створення Академії педагогічних наук як вищого педагогічного закладу, що об'єднувало директорів педагогічних та учительських інститутів, було спрямовано на керівництво й контроль за якістю роботи кафедр педагогіки в підготовці майбутніх учителів. Так, помітно зміцнилися зв'язки педагогічної науки зі шкільною практикою, відчутнішим став вплив науково-педагогічних досліджень на якість роботи школи. На

спеціальних засіданнях обговорювалися перспективи подальшого розвитку педагогічної науки, затвердження нових навчальних планів та програм, створення шкільних підручників і навчально-методичних посібників, проведення спільних педагогічних нарад. Робота Академії за цими напрямками суттєво узагальнила педагогічний досвід кращих педагогів, здійснила науково-методичну допомогу школам, тісніше пов'язала теорію та практику, підвищила теоретичний рівень учительства й працівників освіти [7, с. 15-16].

Значний вклад у розробку проблеми взаємодії теорії та практики у 50-60-ті рр. ХХ ст. зробив В. Сухомлинський. Яскравим явищем у педагогіці стали його найкращі праці з теорії та методики виховання дітей, у яких висвітлено проблеми виховання та розвитку духовного життя школярів у колективі. У педагогічній діяльності педагог спирався на оригінальне поєднання методів і прийомів виховання на основі застосування здобутків науки й практики. У зв'язку з цим він писав: «Зроблене вченим відкриття, коли воно живе в людських взаємовідносинах, у живому пориві думок й емоцій, постає перед учителем як складне завдання, розв'язати яке можна багатьма способами, і у виборі способу, у втіленні теоретичних істин у живі людські думки й емоції, саме й полягає творча праця вчителя» [10, с. 402].

Педагогічна спадщина В. Сухомлинського містила розгляд педагогічної системи, наявність наукових шкіл та їх активну просвітницьку діяльність, про що свідчила плідність і перспективність цього напрямку досліджень не лише в структурі історико-педагогічної науки, а й значущість для розв'язання актуальних проблем сучасної освітньої та виховної практики.

Хоча ці проблеми в педагогічній науці й були достатньо вивченими, але В. Сухомлинський убачав нові ідеї їх розв'язання за допомогою індивідуального підходу в теорії та практиці виховання дитини. «Мудрість педагога – зазначала член-кореспондент НАПН України, доктор педагогічних наук, професор В. Лозова в тому, що він глибоко проаналізував прогресивні, гуманістичні ідеї минулого й на їхній основі розробив свою теоретичну концепцію, втілюючи її, по-можливості, у практику школи» [5, с. 3].

Підтримуючи цю думку, М. Гончаров на основі всебічного дослідження питання про роль практики в процесі самостійної навчальної роботи учнів неодноразово зазначав: «Немає потреби

теоретично доводити необхідність зв'язку теорії з практикою, навчання з працею в процесі пізнання, ці два поняття тотожні» [4, с. 124].

Вагомий внесок у розвиток проблеми єдності теорії й практики вніс Ю. Бабанський, який завдяки своїй концепції оптимізації навчального процесу підкреслив можливість вирішення питань системи навчання і виховання школярів. Він неодноразово наголошував, що кожна наукова теорія оптимізації педагогічного процесу виникала під впливом практики [1].

М. Кухарев, вивчаючи проблему взаємозв'язку педагогічної науки і шкільної практики, представив «взаємодію педагогічної теорії і практики в умовах функціонування загальноосвітньої школи» [9, с. 18]. На його думку, найвищий рівень педагогічної майстерності полягає в тому, що за невеликий проміжок часу спілкування з учнями педагогу вдалося досягти оптимальних результатів.

В. Журавльов [6, с. 24] у концепції громадянської освіти характеризував проблему взаємодії педагогічної науки і шкільної практики так:

- педагогічна наука витікає з педагогічної практики;

- педагогічна практика й педагогічна наука взаємопов'язані системи, які функціонують у власних межах, але на основі вимог практики, у взаємозв'язку з процесами соціально-економічного, культурного, науково-технічного розвитку;

- головною умовою у плідному функціонуванні педагогічної практики й педагогічної науки є знання про рівень знань та стан розвитку взаємодії;

- позитивна взаємодія можлива за умови постійного взаємного обміну інформацією.

Розвиток педагогічної науки вчені визначали ступенем єдності педагогічної теорії та шкільної практики, про що йшлося в положенні «Основні напрямки реформи загальноосвітньої і професійної школи» (квітень 1984 р.). Відсутність реальних змін у роботі органів управління освітою, змін у праці вчителів шкіл і науковців, перехід від застарілих форм зв'язку між педагогічною теорією та шкільною практикою унеможливило впровадження новітніх ідей у навчання [6, с. 6].

Важливість педагогічної теорії для практики, розкривав С. Гончаренко. Він підкреслював: «Теорія, як наука в цілому, поповнюється, поглиблюється й перетворюється під впливом наукових відкриттів і узагальнення практики». Теорія та практика постійно розвивалась, змінювалась і робила свій внесок у навчально-виховний процес підрастаючого покоління. Зв'язок теорії з практикою – це той основний камінь, на якому тримається весь фундамент педагогічної системи. С. Гончаренко переконливо довів, що теорія – це система узагальнених наукових знань, які орієнтовані на пояснення сторін педагогічної дійсності, які і становлять основу практичних дій [3, с. 4-5].

Окрім того, взаємодія учасників навчального процесу у співвідношенні теоретичної та практичної підготовки постійно потребує удосконалення. Був час, коли практика випереджала теорію і педагогічну науку, в основному переймалася узагальненням досвіду. Проте розв'язати практичне завдання – означає скорегувати наукові знання й результати наукового дослідження, які можуть складати основу практичної діяльності вчителя, педагога. Тому розвиток і поглиблення

теоретичних знань є важливим для підвищення її наукового рівня та впливу на освітню практику. Теорія – це система знань, яку постійно поповнює, систематизує, узагальнює, удосконалює педагог-практик; теорія – це не лише система здобутих методів, а й творчий пошук нових шляхів здобуття знань.

Зазначимо, що єдність остаточної мети педагогічної науки й педагогічної практики – це єдність у системі теорії та практики. Передусім, у системі педагогічної діяльності входять чотири основні компоненти: 1) діяльність педагогів-практиків, учителів; 2) адміністративна діяльність, що керує і спрямовує роботу практиків; 3) діяльність із передачі матеріалів педагогічної науки вчителям і працівникам освіти; 4) наукова діяльність у галузі педагогіки [2, с. 40].

Науковець В. Журавльов розробив проект системи взаємодії педагогічної теорії й практики, яка мала на меті підвищувати ефективність, як науково-педагогічного дослідження так і шкільної практики. В основу структурної системи було покладено три взаємопов'язуючі компоненти: 1) результати науково-педагогічних досліджень з різних галузей психолого-педагогічних знань; 2) освітні заклади різних рівнів: школи, педагогічні ВНЗ, педагогічні училища тощо; 3) фахівці, які організовують взаємодію між науковцями та педагогічними колективами освітніх закладів. Відповідно до цього в системі навчання було розроблено декілька напрямів, які забезпечували ефективність системи взаємодії навчальних закладів:

Гносеологічний. Забезпечує різнобічне, глибоке сприйняття результатів науково-педагогічних досліджень, як відображення у різних напрямках пізнання закономірностей взаємодії наукової та практичної педагогічної діяльності.

Розвивальний. Сутність якого полягає у відповідності потреб як науки так і освітньої практики, запропонована система взаємодопомоги вказує напрями та практичне розв'язання задач навчально-виховної роботи.

Також поміж напрямів він виділяв і такі функції системи взаємодії «ВПНЗ – ЗОШ»:

Запровадження результатів педагогічних досліджень в освітню практику. Система забезпечує передачу інформації для впровадження результатів наукового дослідження у навчально-методичну роботу вчителів загальноосвітньої школи та фахівців органів освіти.

Управління. Передбачає керівництво процесом взаємодії науковців, педагогічних організацій, педагогічних колективів тощо.

Експертна. Дозволяє оцінити актуальність, важливість масштабів впровадження затребуваності педагогічної ефективності наукових ідей, методичних рекомендацій та висновків наукової діяльності окремого вченого, науково-дослідного колективу, ВНЗ тощо.

Дидактична. Полягає в тому, що інформаційний масив наукових досліджень виступає засобом навчання, джерелом знань як для викладачів (вчителів) так і студентів (учнів) [6, с. 137-138].

Робота за цими напрямками суттєво вплинула на організацію взаємодії теорії і практики, сприяла впровадженню результатів наукових досліджень у шкільну практику, а саме створення університетських кафедр у школах. Між вищи-

ми і середніми навчальними закладами України укладалися довгострокові договори про творче співробітництво. Завдяки чому був розроблений проект «Навчання заради майбутнього – університетські кафедри у школах», який націлював учнів на науково-дослідну, науково-практичну діяльність, передбачав наступність у навчанні, виборі учнями профільних навчальних дисциплін, створенні та забезпеченні умов для високоякісної та змістовної підготовки старшокласників до подальшого навчання у ВПНЗ.

Спільна творча праця студента та вчителя у процесі навчання, оволодіння практичними навичками забезпечували цілеспрямоване формування у студента-практиканта творчого мислення, здатності аналізувати, конкретизувати, виявляти готовність до організації взаємодії ВПНЗ та ЗОШ. Потенціал такої взаємодії відкривав широкі перспективи для вдосконалення всієї системи професійної освіти. Співпраця, партнерство, дружні стосунки суб'єктів та об'єктів взаємодії були основними в навчальній діяльності, але в реалізації цього співробітництва на практиці виникало багато труднощів і перешкод. Це було пов'язано, передусім, з тим, що педагог не завжди володів механізмами суб'єкт-суб'єктної взаємодії з учнями на основі діалогу, не знав змісту спільної діяльності, не прагнув досягнення якості та ефективності навчання.

Від якості та ефективності взаємодії в системі «ВПНЗ – ЗОШ» залежить успіх роботи цих закладів, основне завдання яких – виховання громадянина української держави.

Із багатьох аспектів проблеми організації взаємодії «вищій педагогічній навчальній заклад – загальноосвітня школа» виділимо спільні критерії у досягненні позитивного результату в процесі взаємодії: упровадження результатів педагогічних досліджень у практику; потреба школи в науково-педагогічних дослідженнях і рекомендаціях, передовому педагогічному до-

свіді; перевірка багатьох теоретичних положень в процесі роботи шкільного експериментального майданчику [6, с. 23].

У взаємодії вищого педагогічного навчального закладу і загальноосвітньої школи були зацікавлені обидві сторони, школи вимагали постійної науково-методичної допомоги, а вищі педагогічні навчальні заклади не могли обійтися без збагачення та впровадження передового досвіду школи в процес навчання та виховання студентів. Форми такої співдружності змінювалися, поновлювалися залежно від сумісної роботи, конкретних дидактичних і виховних завдань у спільному інтересі викладачів ВПНЗ до потреб школи [8, с. 90].

Висновки і пропозиції. Отже, педагоги минулого слушно вважали принципом навчання і виховання – взаємозв'язок теорії з практикою, який був гарантом міцних знань і практичних умінь у процесі взаємодії учасників навчально-виховного процесу, що було невід'ємною частиною розвитку освіти та культури.

Актуальною проблемою було обґрунтування і практична реалізація організаційних форм і методів навчання, які забезпечували міцне, свідоме засвоєння основ наук, формування загального світогляду в учнів, розвиток їхньої творчої активності та самостійності. Результативне вивчення й запровадження основних теоретичних здобутків і нових методів у шкільний навчально-виховний процес залежав від тісної взаємодії науковців та практиків.

Для загальноосвітньої школи вищій педагогічний навчальний заклад є центром педагогічної науки, вивчення, узагальнення та впровадження передового педагогічного досвіду в практику. ВПНЗ у науково-педагогічній діяльності акумулює теорію та методику навчання, розробляє нові технології навчання та виховання учнівської молоді, є ініціатором нових підходів до організації навчально-виховного процесу, пропагує творчі знахідки академічної науки в практику роботи школи.

Список літератури:

1. Бабанський Ю. К. Реформа школи (задачи, содержание, научно-теоретическое значение) / Ю. К. Бабанський. – М.: Знание РСФСР, 1984. – 48 с.
2. Внедрение достижений педагогики в практику школы [науч. – исслед. ин-т общей педагогики] / под ред. В. Е. Гмурмана. – М.: Педагогика, 1981. – 141 с.
3. Гончаренко С. Методологічні засади побудови педагогічної теорії / Семен Гончаренко // Шлях освіти. – 2007. – № 3. – С. 2–10.
4. Гончаров Н. К. Вопросы педагогики / Н. К. Гончаров. – М.: Академии педагогических наук РСФСР, 1960. – 376 с.
5. Гуманістична дидактика В. О. Сухомлинського / [уклад і авт. передмови В. І. Лозова]. – Харків: ХНПУ, 2005. – 116 с.
6. Журавлев В. И. Взаимосвязь педагогической науки и практики / В. И. Журавлев. – М.: Педагогика, 1984. – 176 с.
7. Каиров И. А. Очерки деятельности Академии педагогических наук РСФСР 1943–1966 / И. А. Каиров. – М.: Педагогика, 1973. – 417 с.
8. Кобзев М. С. Профессионально-педагогическая направленность в системе подготовки молодого специалиста / М. С. Кобзев // Советская педагогика. – 1983. – № 3. – С. 90–93.
9. Кухарев Н. В. Педагогическая теория и школьная практика / Н. В. Кухарев. – Минск: Изд-во БГУ, 1978. – 296 с.
10. Сухомлинский В. А. Сердце отдаю детям / Василий Александрович Сухомлинский. – 4-е изд. – К.: Радянська школа, 1973. – 288 с.

Бурова Э.В.

Донбасский государственный педагогический университет

**ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ ТЕОРИИ И ПРАКТИКИ
В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОСТРАНСТВЕ «ВЫСШЕЕ ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ
УЧЕБНОЕ ЗАВЕДЕНИЕ – ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ ШКОЛА»**

Аннотация

В статье проанализированы научные взгляды на взаимодействие теории и практики в образовательном пространстве. Автор акцентировал внимание на значении теории и практики в процессе взаимодействия участников учебно-воспитательного процесса. Выделены направления и функции по обеспечению эффективности взаимодействия «высшее педагогическое учебное заведение – общеобразовательная школа». Отмечена важность взаимодействия педагогической науки и школьной практики.

Ключевые слова: взаимодействие теории и практики, педагогическая наука, школьная практика.

Burova E.V.

Donbas State Pedagogical University

**INTERACTION OF THEORY AND PRACTICE
IN EDUCATIONAL AREA «HIGHER PEDAGOGICAL
EDUCATIONAL INSTITUTION – COMPREHENSIVE SCHOOL»**

Summary

The article presents the analysis of the scientific views on interaction of theory and practice in the educational area. The author emphasizes the importance of theory and practice in the process of interaction between the participants of the educational process. They are singled out the directions and functions to ensure the effectiveness of interaction «higher educational pedagogical institution – comprehensive school». It is also defined the importance of interaction between the pedagogical science and school practice.

Keywords: interaction of theory and practice, pedagogical sciences, school practice.